

Beköszöntő

Kedves Tagok,
Tisztelt Érdeklődők!

2008. utolsó negyedéve az ünnepi készülődés és az év kiértékelése jegyében telt. Több olyan tevékenységet láttunk el ebben a negyedévben, amely más, korábban megkezdett tevékenység lezárásához kapcsolódott. Ilyen volt az idén alapításának 160. évfordulóját ünneplő magyar honvéd folyami hadihajózás ünnepeinek méltó zárására szervezett erdőbényei koszorúzás és emlékkonferencia.

A 2008. év legnagyobb sikere, hogy a többi hajózástörténeti, hajózási, hagyományörző és modellező szervezettel, médiával és magánszemélyekkel sikerült olyan együttműködést kialakítani, ami reményeink szerint tartós és egymást erősítő lesz. Nagy öröm, hogy a klub minden tagjának személyes közreműködése a klub sikerévé válhatott.

Ezúton gratulálunk minden kedves tagtársunknak!

Meggyőződésünk, hogy úgy a tudományos ismeretterjesztés, mint a modellező tevékenység sikere megkívánja, hogy a jövőben is mindent megtegyünk a kialakult együttműködések fenntartásáért.

Tartalom

Az elnökség ajánlja	1
Kiállításaink	2
Szervezeti hírek	3
Ajánló	4

AZ ELNÖKSÉG AJÁNlja

Tisztelt Címzettek, Kedves Barátaink !

Ezúton kívánunk Boldog Karácsonyt és egészségben, sikerekben gazdag Új Esztendőt mindenkinek, aki a 2008. évben megtisztelt bennünket munkájával, segítő közreműködésével, vagy kitüntetett figyelmével. Idén Klubunk éves tevékenységének központi témája a 2008-ban 90 éve megszűnt osztrák-magyar haditengerészet volt. Ennek jegyében egy utánszínezett ünnepi haditengerészeti képeslappal kedveskedünk tagjainknak és az érdeklődőknek.

Ezzel egyúttal – némileg célzatosan – a 2009. évre is készülünk. Bár 2009-es éves tevékenységünk központi témája a vitorlás hajók története lesz, novemberben lesz 95. éve annak, hogy a császári és királyi haditengerészet „KAISERIN ELISABETH” cirkálója hősi harcát vívta a Távols-Keleten. Kiterjedt kutató és ismeretterjesztő tevékenységgel készülünk az esemény méltó megünneplésére (könyv kiadását tervezzük, előadással készülünk a Magyar-Japán Baráti Társaság ünnepi közgyűlésére és a kínai hatóságokkal kapcsolatba lépve azonosítjuk a roncsok feltárásának lehetőségét).

A 2008. év utolsó Klub-gyűlésén a 2009. évi programot is megállapítottuk, amelyet ezúton ajánlunk minden kedves érdeklődő szíves figyelmébe (a következő oldalon).

Természetesen a saját szervezetünket érintő kérdésekkel is foglalkoztunk 2008-ban. Hiszen a szervezeti hatékonyság további növeléséhez elengedhetetlen, hogy olyan működési formát válasszunk, amely hozzásegít bennünket a csak jogi személyek számára elérhető előnyök biztosításához.

Annak érdekében, hogy az előnyök mellett az esetleges hátrányok kérdésében is világosan lássunk, a jövő évet alapos elemző és értékelő munkával kell kezdenünk. Bízunk benne, hogy 2008-ban eredményeink és a megszerzett lendület fenntartásához 2009-ben sikerül ideális működési formát találjunk. További feladat, hogy a Klubunk ismeretterjesztő tevékenységének megfelelő nyilvánosságát biztosítsuk, illetve fokozzuk. Ennek érdekében 2009-ben ki kell alakítanunk végre a Klub honlapját.

2009. évi tevékenységünk központi és Klubunk születésnap rendezvénye – terveink szerint – a Múzeumok Éjszakájára időzített hajózástörténeti kiállításunk lesz, amely a „bödönhajótól az atomjégtörőig” fogja át a hajózás teljes történetét.

Előadások	Kiállítások	Egyéb rendezvények
Január 19. – Balogh Tamás: <i>Beszámoló a 2008. évi „Szent István”-expedíció eredményeiről</i>		
Február 16. – Ákos György, Heckenast Péter: <i>30 éves a TIT Hajózástörténeti Klub, az alapító Marjai Imre és a Klub létrehozása.</i>	Február: GO Modelling, Bécs	
Március 16. – Kecskeméti József: <i>Az északi hajó – vikingektől a koggéig</i>	Március: SUGÁR Országos Modell- és Makett-show, Szolnoki Makett-kiállítás és Verseny	Március: Látogatás a csepeli modellezőknél.
Április 20. – Zrinyi Miklós: <i>A XV. századi vitorlás – a hulk.</i>	Április: Mosonmagyaróvári Makett-kiállítás és Verseny	Április: Zebegény (a Múzeum megnyitásának előkészítése).
Május 18. – Ákos György: <i>XIX. századi vitorlások</i>		Május 14.: Koszorúzás a Várban
Június 15. – Csák Zsolt: <i>Trafalgar</i>		
Július 20. – Pálvölgyi József, Tuska Lajos: <i>Történelmi vitorlás-hajómodellek készítése</i>	Június 21. – július 05. Múzeumok éjszakája. „A bödöncsónaktól az atomjégtörőig” c. kiállítás.	Július 25.: Flottillanap
Augusztus 17. - Zrinyi Miklós: <i>Ismertető a „Delftship” hajótervező szoftverről</i>		
Szeptember 21. - Vass Ödön: <i>Hajóépítéstan és érdekességek a magyar hajóépítés történetéből.</i>		Szeptember: Koszorúzás a Duna-parton
Október 19. – Balogh Tamás: <i>Japán rombolók katasztrófája az Adrián az első világháborúban.</i>		Október: Zebegény (a Múzeum zárásának előkészítése), Koszorúzás a Tengerhajózási Világnapon, Neszmély
November 16. – Balogh Tamás: <i>A „Kaiserin Elisabeth” cirkáló és az osztrák-magyar tengerészek japán hadifogsága 1914-1920.</i>	November 29. – December 06. Stefánia Országos Hajómodell- és Makett-kiállítás, 2009. – „Szelek szárnyán, hullámok hátán – a vitorláshajózás története”.	November: Koszorúzás a Laktanya utcában (6-án) és Erdőbényén (7-én)
December 21. – Szervezeti ügyek megvitatása, évszáró vacsora.		

A 2009 első negyedéves program főbb eseményei (a klubtagok rendszeres előadásain kívül):

- **2009. március 7-8.** között jövőre is megrendezésre kerül a Go Modelling modell- és makett kiállítás és -verseny Bécsben, a Heeresgeschichtliches Museum (Hadtörténeti Múzeum) épületében. A szabályok és a nevezéshez kapcsolódó információk letölthetők a http://www.ipms.at/index.php?option=com_content&task=view&id=258&Itemid=82 honlapon. A Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Hajózástörténeti és Hajómodellező Klub tagjai a versenyen idén is nagy sikerrel szerepeltek. Hasonló eredményekre számítunk jövőre is.
- **2009. márciusában** a SUGÁR Árházban az idei évhez hasonlóan ismét megrendezésre kerül az ország legnagyobb modell- és makett kiállítása, ahová idei sikereire tekintettel Klubunk alkotóit is elvárják. A rendezők azonban a látogatók észrevételei alapján jövőre elsősorban kisebb méretarányú (tehát nagyobb méretű) hajómodelleket várnak, ami nem kedvez a mikromodellek készítőinek.
- **2009. március 21-április 5.** között – az éves programon kívüli extraként – Pásztói Róbert tagtársunk kezdeményezésére sor kerül egy, az osztrák-magyar haditengerészetet bemutató időszak kiállításra Leányfalun (idei, a „Magyar hadihajózás évszázadai” c. kiállításunk sikere hatására).

EMLÉKKONFERENCIA ERDŐBÉNYÉN

2008. évi programjaink közül kiemelkedett az az egész éven végighúzódó eseménysorozat, amely a magyar honvédség folyami hadihajózás alapításának 160. évfordulójához kapcsolódott.

Az utolsó negyedévben az ünnepségsorozat méltó befejezéseként koszorúzásra került sor november 7-9-én Erdőbényén, Lucich Károly altengernagy, a császári és királyi Duna-flottilla egykori parancsnoka, s a Hadtörténelmi Múzeum első igazgatója kitelepítésének

és halálának helyszínén. A koszorúzást az emlékévenben a HM Üdülőben tartott Emlékkonferencia kísérte (jobbra fent), ahol tagjaink – Ákos György, Dr. Balogh Tamás és Dezsényi Zoltán – érdekes előadásokkal szerepeltek a haditengerészeti tüzérség fejlődése, a „Szent István” csatahajó 2008. évi feltárása és a Wulfkülönítmény al-dunai és fekete-tengeri hadműveletei témakörében.

A rendezvénysorozatot a Vivamus Borház pincéiben, százados nemes penész és aszúcsodák társaságában elköltött kellemes vacsora zárta (jobbra középen).

▲ Lucich Károly emlékműve és rajta a Klub tisztelgő koszorúja. ▼

Lucich Károly altengernagy

Lucich Károly (balra fent) 1868. március 10-én született Pozsonyban. 1884-ben a fiumei Haditengerészeti Akadémia növendéke lett, melynek elvégzését követően 1888-ban II. osztályú tengerész kadéttá léptették elő. Tanulmányai és a számos tengeren töltött év alatt német, francia, angol és olasz nyelvismeretre tett szert. 1891.05.01-én nevezték ki sorhajózáslóssá.

Különböző beosztások betöltése után az „Aspern” cirkálón részt vett a kínai boxerláadás leverésében. Hazatérését követően I. osztályú sorhajóhadnagynak nevezték ki. Parancsnokként szolgál a „Szamos” és „Temes” monitorokon, később a „Habsburg” és „Satellit” hadihajókon. 1913-ban az „Aspern” cirkáló parancsnoka lett, fregattkapitányi rangban. Az első világháború kitérése után megbízzák a Dunaflottilla parancsnokságával, melyet 1917-ig vezet. Nevéhez fűződik Belgrád elfoglalása és a Duna teljes aknamentesítése. Szolgálatiért a német vaskereszt első és másod osztályát is megkapta. 1918. november 01-én kinevezték ellentengernagynak, majd két hónappal később a Károlyi-kormány nyugállományba helyezte.

A két háború között sem volt tétlenségre ítélve. Már 1921-ben újra aktív állományba vették és beosztották a Hadtörténelmi Levéltár és Múzeumba. Névleges tábornoki rendfokozata a kor kényszere volt. Mivel az első világháború lezárását követően a békeszerződés meghatározta a tábornokok számát, így annak megfelelő polgári titlust kapott. Így lett vezértanácsnok, mely az ellentengernagy polgári megfelelője volt. Nem sokkal később kinevezik a Hadtörténelmi Múzeum igazgatójának, s előléptetik vezérőtanácsnoknak, azaz altengernagynak. 1924. januárjában végleg nyugdíjazták.

József Ágost osztrák főherceg 1928-ban kinevezte főudvarmester helyettesévé, mely 1940-ig viselt. 1932-ben felvételt nyert a Máltai Lovagrendbe.

A második világháború idején semmilyen feladatot, hivatalt nem vállalt el. Ennek ellenére mégis negatív lett a megítélése. 1949-ben már nyugdíját sem folyósították, hanem minimális kegydíjat állapítottak meg részére. Ezt követően feleségével és lányával együtt kitelepítették Erdőbényére.

Ekkor már vagyona nem volt, ide is csak fejenként húsz kilogrammos csomaggal érkezhettek. Nyomorúságos körülmények között élték a megbélyegzettek életét. Lánya zongoraórák sovány bevételéből próbálta eltartani idős szüleit.

Lucich Károly 1952.03.13-án 84 éves korában hunyt el kényszerlakhelye a Kossuth u. 11. sz. alatt.

Forrás: *id. Margitay-Becht András - A Leitha monitor és a többiek*

Lövés és találat

a haditengerészeti optikai távolságmérők és tűzvezető eszközök fejlődése a 19.-20. században

dr. Ákos György okl. fizikus

A K.u.K. DunafloTTilla al-dunai és fekete-tengermelléki hadműveletei az első világháborúban

Írta: Dezsény Zoltán, Szerkesztette: Dr. Balogh Tamás

VISSZATÉRÉS A SZENT ISTVÁN

CSATAHAJÓRA

DR. BALOGH TAMÁS
ZELENÁK JÓZSEF

SELMECZI DÁNIEL

LUCICH KÁROLY

1868 - 1952

ALTENGERNAGY, MÁLTAI LOVAG

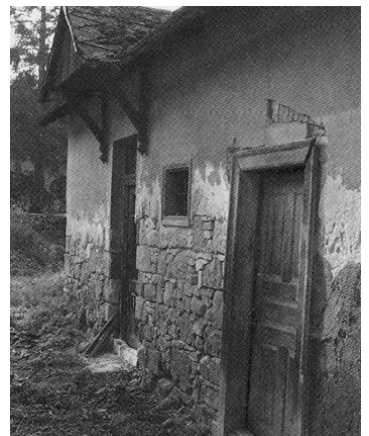
A CS. ÉS KIR. DUNAFLOTTILLA

EGYKORI PARANCSNOKA

A HADTÖRTÉNETI MÚZEUM

IGAZGATÓJA

LUCICH KÁROLY HALÁLÁIG
ERDŐBÉNYÉN VOLT KITELEPÍTVE
A KOSSUTH U. 11. SZ. HÁZBAN

▲ Az elődök bűne: Lucich Károly kijelölt kényszer-
"lakhelye"...

◀ ... és az utódok bűnbánata: az altengernagy emlék-
táblája Erdőbényén (a táblán keresztben húzódó „vágás” csak kőhiba).

KIÁLLÍTÁS A STEFÁNIA PALOTÁBAN

**VII. BOLYAI MAKETTÉPÍTŐ KUPA
ORSZÁGOS MAKETT KIÁLLÍTÁS ÉS VERSENY**
A Bolyai Makett Klub, Honvédség és Társadalom Baráti Kör,
Stefánia Kulturális Központ rendezésében
2008.11.28. - 2008.12.07.
STEFÁNIA PALOTA
Hely: 1143 Budapest Stefánia út 34.

Makettek nevezése a versenyre, regisztráció kiállításra:
November 28. péntek: 15.00-18.00h
November 29-30. szombat, vasárnap: 10.00-18.00h
December 6. szombat: 09.00-12.00h
(Budapest lakosai csak november 28-29. között nevezhetnek)
Nevezési díj: 500Ft/fő (diákoknak ingyenes)

A rendezvény ingyenes, de:
November 28. 15.00-18.00h
November 29-30. 10.00-18.00h
December 1-5. naponta 12.00-18.00h
December 6. 09.00-18.00h
December 7. 9.00-15.00h

A verseny megkezdése: december 6. 18.00h
Érkezéshelyezés: December 7. 13.00h
Hendőtény-bemutató: December 7. 15.00h
Börze: December 7. 15.00h-ig (szombati nyitva tartással)

Programok: figura kiállítás, RC bemutató, foto kiállítás
További információ: www.bolyaimakett.hu

Kék Kobra Kft. Model & Hobby. Pórtárgy Model Kft. Szilva-Póly Kft.

2008. november 29-december 7. között került sor a Bolyai Makett Klub kiállítására és versenyére a Stefánia Palota Galériájában.

A szervezésbe a Honvédség és Társadalom Baráti Kör, valamint a Bolyai Makett Klub mellett a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Hajózástörténeti és Hajómodellező Klub is bekapcsolódott.

A 2007. évi Stefánia-kiállítással ellentétben (ahol teljes egészében a TIT HTK által meghatározott

hajózástörténeti tárlat adta a kiállítás fő témáját), most a modelleké és a maketteké volt a fő szerep. A versenyre benevezett, vagy a versenyen kívül bemutatott modellek között a Klubtagok alkotásai szép számban megjelentek és a díjazottak között is előkelő helyen szerepeltek.

A zsűri Tuska Lajos és Valentinyi Gyula tagtársunk munkáit arany-, Csák Zsolt, Kecskeméti József és Varga János alkotásait ezüst-, Pichler Norbertét pedig bronzéremmel díjazta. A szervezők ráadásul külön oklevéllel ismerték el a Klub szervezésben és lebonyolításban játszott szerepét és a klubtagok erőfeszítéseit.

A kiállítást és versenyt börze kísérte, ahol a makettek és modellek széles választékát kínálták a hajóimádóknak is.

Klubunk Orbán Ferenc gyűjteményének még értékesítésre váró darabjait kínálta az érdeklődőknek. Köszönet a standon szolgálatot teljesítők tagjainknak: Czéh Györgynek és Hocza Istvánnak!

Tagtársunk, Kovács Péter bemutatta a „Nostalgia Navy” legújabb termékeit: a saját öntésű „Kaiser Karl VI.” (1:100) testet és számos műgyanta-alkatrészt (fedélzeti kibúvók fedelét, stb.). Jelentős előrelépés, hogy a bemutatott alkatrészeket Péter immár sorozatban képes gyártani, megörvendeztetve ezzel a K.u.K. Haditengerészet szerelmeseit. A rendezvény ideje alatt számos, a netről, vagy egy-egy kiváló munkájáról ismert hajóimádót személyesen is megismerhettünk, amikor meglátogattak bennünket a Stefánia központban lévő klubtermünkben. A kötetlen beszélgetésen a „Bismarck” roncsaitól a második világháborús japán haditengerészet cirkálóiin keresztül az „Acheron” készülő makettjéig sok minden szóba került.

◀ Czéh György barátunk a standunknál és a díjazott klubtagok ▶

A záró napon sor került a klubvezetők találkozájára is, ahol a 2009-es mosonmagyaróvári modell- és makett kiállítás és –verseny szervezésével kapcsolatos részletkérdések merültek fel és Klubunk is bemutatkozhatott a „testvérszervezeteknek”.

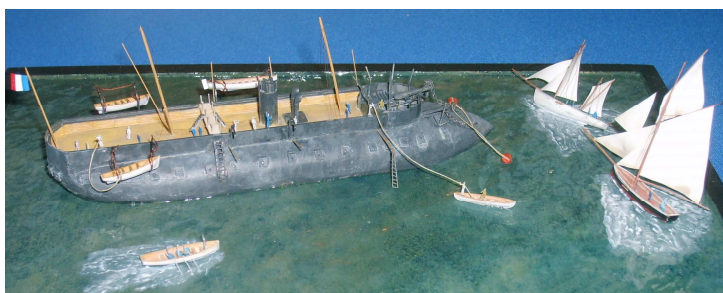
A rendezvény a lehető legkedvezőbb tapasztalatokkal zárult. A modellek és a börze iránti érdeklődés akkora volt (naponta kb. 3.000 fő), hogy a Stefánia Kulturális Szolgáltató Kht. Elhatározta, hogy 2009-től nagyobb alapterületen biztosít helyet a rendezvénynek. Ez öröm, megtiszteltetés és kihívás is egyben, hiszen a klubvezetőkkel kötött megállapodás értelmében 2009-től a Stefánia rendezője a TIT HTK.

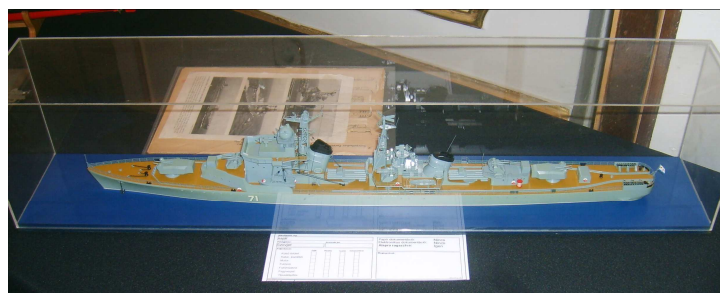
A legifjabb modellező generáció jogos büszkesége a hobby ...

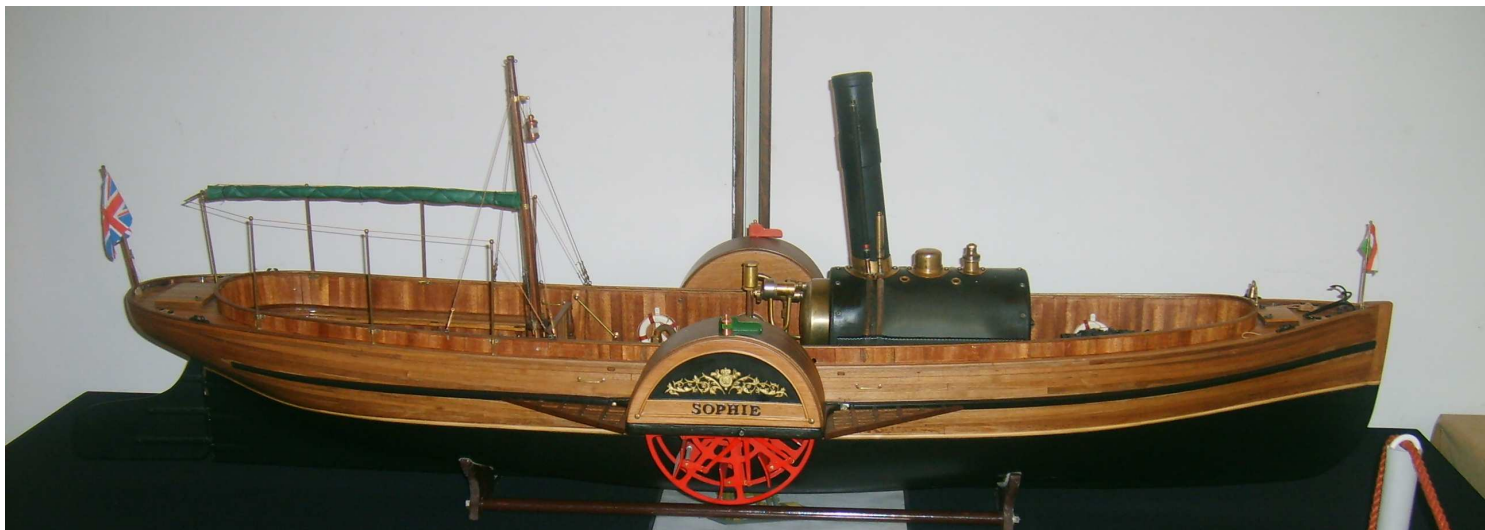
... és az idősebb korosztály műértő figyelme a profi kategóriában.

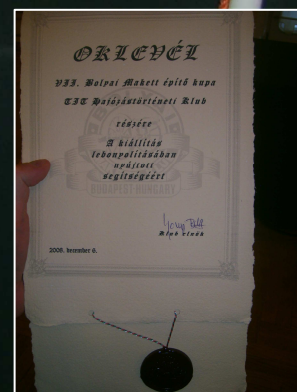
Az ifjabb „kollégák” alkotásai: „Szamuráj” barátunk diorámája ...

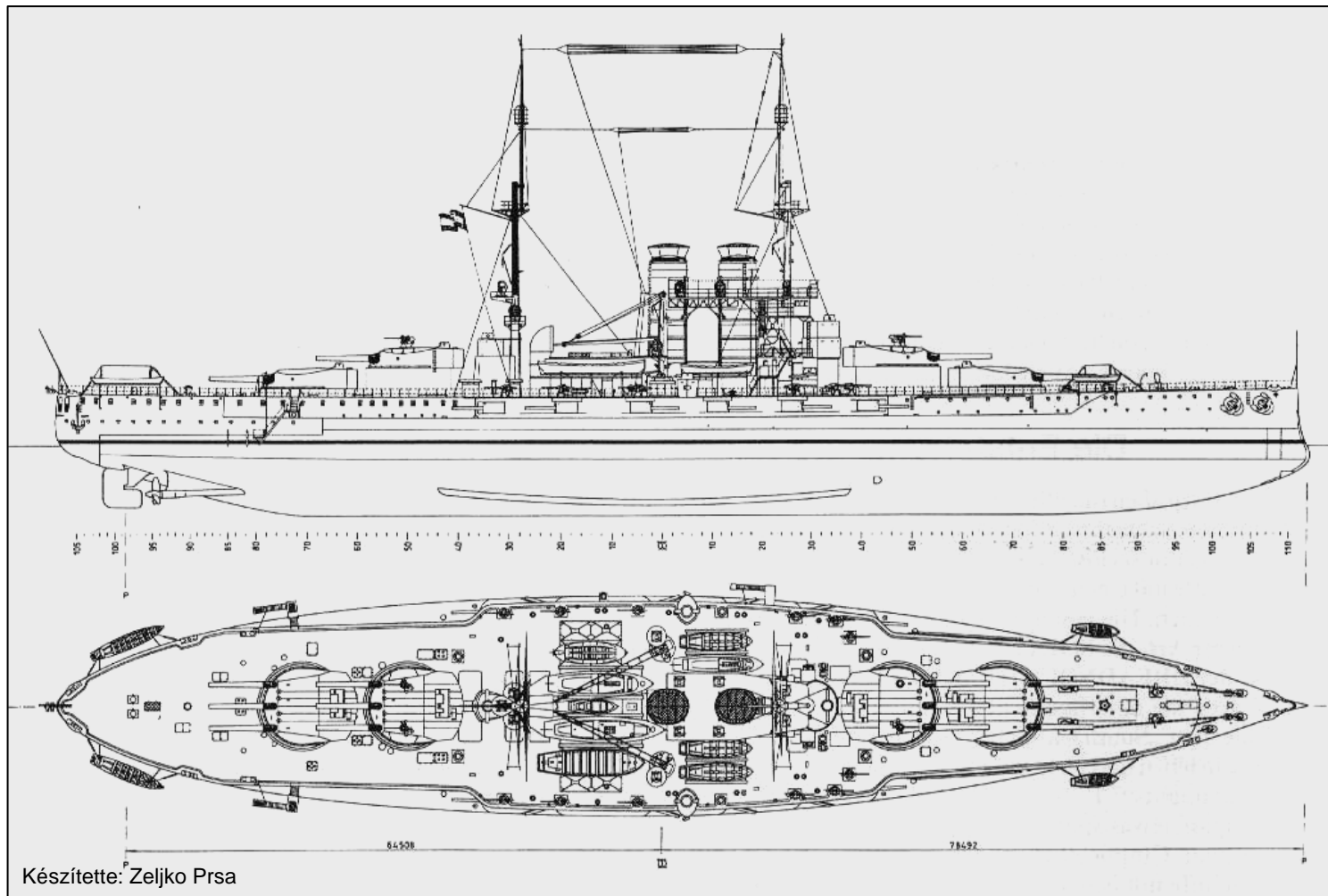

... és egy igen részletes darab a fotómaratás előtről (Král Attila).

◀ ▶ ▽ A "Best of Show" díj nyertese az osztrák rendszerű, önbeálló lapátkerékkel készült, gőzüzemű „Sophie” vontató modellje (Valentinyi Gyula alkotása). A Klub-nak adományozott oklevél. ▶

A SZENT ISTVÁN CSATAHAJÓ, ÚJRA KUTATHATÓ MAGYARORSZÁG EGYETLEN ÉS BALSZERENCÉS CSATAHAJÓJA

Legutóbbi számunkban ígéretet tettünk olvasóinknak, hogy részletesen beszámolunk a „Szent István” csatahajó roncsaihoz vezetett 2008 szeptember-októberi kutatóexpedíció eredményeiről. Az eseményekről és a helyszíni tapasztalatokról Dr. Balogh Tamás, a TIT HTK elnöke számol be, aki az expedíció történeti-műszaki szakértőjeként vett részt a kutatásban.

Mi, Robert Korim, Zelenák László, Selmezi Dániel és Dr. Balogh Tamás – bűvárok, technikai bűvárok, víz alatti fotósok, filmesek és amatőr tengerészeti-történészek – még 2007-ben tűztük magunk elé azt a célt, hogy az egykori Osztrák-Magyar Monarchia népeiből alakult nemzetközi bűvárcsoport keretében a hajótest és a környező roncsmező kutatásával egybekötött kegyeleti merülést hajtsunk végre az Adriai-tengeren 1918-ban elsüllyedt „Szent István” csatahajó roncsainál, hogy folytathassuk a Czákó László kezdte munkát.

A civil szervezésű kegyeleti merüléshez csatlakozott a MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Zászlóalj, amelynek katonabúvárai arra vállalkoztak, hogy a csatahajó elsüllyedésének 90. évfordulóján elhelyezik a roncsra a budapesti Hadtörténeti Intézet és Múzeum, valamint a magyar Honvédelmi Minisztérium támogatásával elkészített emléktáblát, amely a tragédia osztrák, magyar és horvát áldozataira emlékeztet. A háromnyelvű emléktáblán a hazáért a legfontosabbat – az életüket – feláldozó tengerészekre az egykori fiuk (ma: rijekai) osztrák-magyar Haditengerészeti Akadémia jelmondata olvasható: „Höher als das Leben steht die Pflicht” – vagyis „A kötelesség előbbre való, mint az élet”.

A művelet végrehajtásához a részt vevő katonabúvároknak el kellett sajátítani a kevertgázos (trimix) technikai merülés gyakorlatát, amelyet a 2008. augusztus 4. óta tartó intenzív felkészülés és a be-

szertett technikai eszközök biztosítottak a számukra. Ennek köszönhetően az expedícióban való részvétel a Magyar Honvédség számára az eszközkorszerűsítés és a bűvárképzés célját is szolgálta. Az expedíció kegyeleti merüléssel kapcsolatos munkálatait a helyszínen megtekintette a magyar honvédelmi miniszter, a horvát vezérkari főnök és az osztrák vezérkari főnök helyettese.

A horvát haditengerészet a delegáció rendelkezésére bocsátotta „Faust Vrančić” nevű tengeri mentőhajóját, amelyen a nemzetközi megemlékezés résztvevői meghallgathatták a szervezésben részt vevő civil és állami szervezetek képviselőinek előadását (Zelenák József, a Magyar Búvár Szakszövetség oktatói kollégiumának elnöke a merülési célokról, a helyszínről és a merülés körülményeiről, Dr. Balogh Tamás, a Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Hajózástörténeti és Hajómodellező Klub elnöke a csatahajó történetéről, Dr. Holló József Ferenc altábornagy, a Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója pedig az osztrák-magyar haditengerészet történetéről tartott előadást).

A kegyeleti merülés mellett a hajótest állapotfelmérésének folytatása is az expedíció céljai között szerepelt. A kutatásában az 1994-1997 közötti magyar-horvát expedíciók és az azóta végzett szlovák, cseh és osztrák merülések eredményeit kívántuk kiegészíteni a még nyitott kérdések megválaszolásával. Ezek: a csatahajón található négy sérülés eredetének tisztázása, (a négy lék közül a biztosan a támadáskor keletkezett sérülések azonosítása), a lékek süllyedésben betöltött szerepének azonosítása és a süllyedés folyamatának rekonstruálása, valamint az eddig a teljesség igényével soha nem kutatott roncsmező feltárása és a hajótest körül a roncsmezőn szétszóródott tárgyak lokalizálása.

A horvát tengerészet „Faust Vrančić” nevű kutató- és mentőhajója.

Emellett fémminta-vétellel egybekötött metallurgiai vizsgálatot terveztük, hiszen:

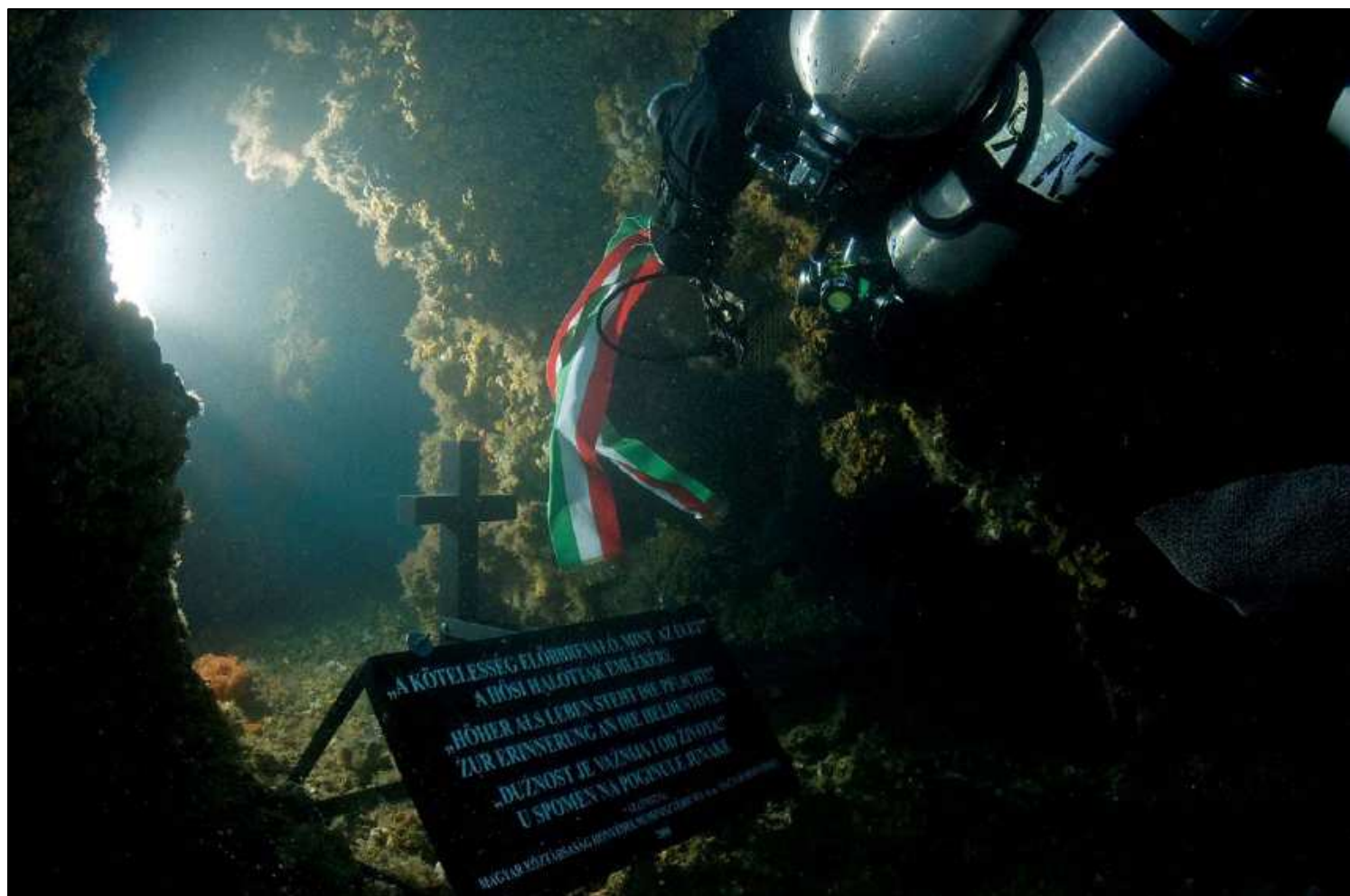
A hajó valószínűsíthető állapota alapján minden korábnál inkább szükség van egy alapos – a hajó még azonosítatlan külső és belső részeire is kiterjedő – kutatására. A „Szent István” csatahajó ugyanis 1914-ben készül el, és rövid 4 éves szolgálat után, 1918-ban süllyedt el. Azóta csaknem 90 esztendő telt el a víz alatt 60 méternél mélyebben vízben fejjel lefelé fordulva, ahol a 20.000 tonnás kolosszus önsúlyát és a 4.800 tonnányi páncélzatot az a – csupán 5-25 mm vastagságú acélból készült – vázszerkezet viseli, amelynek eredetileg csak a hidrosztatikus nyomásnak és a hullámszélnek kellett ellenállni. A „Szent István” kutathatóságát, a hajóbelsőbe való biztonságos behatolás (a víz alatti régészeti kutatás) lehetőségét alapvetően befolyásolja a felfordult vázszerkezet stabilitása és állékonysága. Ezt - illetve a korrózió miatt fellépő szilárdságvesztés mértékét, az acél építőanyag fogyatkozásának ütemét a csatahajó-

Szekeres Imre miniszter átadja a bronzkoszorút Varga Zsoltnak.

roncs további kutatásának tervezhetősége érdekében minél előbb pontosan fel kellene mérni. A belső terek ugyanis csak addig kutathatók, amíg a csatahajó a saját súlya alatt össze nem roskad. Tudomásunk szerint sem a roncsot őrző horvát hatóságok, sem más expedíciók ezt a munkát nem végezték el: korróziómérnök eddig még sohasem járt a hajón. Vagyis mielőbb fontos annak az időtartamnak a meghatározása, amíg a csatahajó egyáltalán még kutatásra alkalmas állapotban lesz.

A munkához a korábbi expedíciók, kutató- és búvárcsoportok eszközeihez képest jóval összetettebb és teljesebb technológiát – kevertgázos merülés, oldaltapogató (sidescan) SONAR és távirányítású kutatószonda, ROV – felhasználását terveztük. A búvárbalesetek szokásosan fokozott óvatosságra intik a merülést engedélyező hatóságokat. A „Szent István” megelőző kutatása során a magyar-horvát expedíciók idején két baleset történt. Az eltelt 11 évben magyar kutató-expedíció engedélyezésére nem került sor.

A SZENT ISTVÁN RONCSA

Erre tekintettel az is célunk volt, hogy a mértéktartóan kitűzött merülési célokat fegyelmezett, pontosan végrehajtott és balesetmentes merülések során érjük el, s így hibátlan munkával teremtsük meg a csatahajó roncsainak további kutatásához szükséges bízalom légkörét.

Az expedícióban a következő személyek vettek részt: A MH 1. Honvéd Tűzszerész és Hadihajós Zászlóalj részéről: Gulyás Tamás, Török László, Varga Zsolt. A BRFK tűzszerész-szolgálat búvárai részéről: Domján András. A civil technikai búvárok és szervezők részéről: Dr. Balogh Tamás, Hadházi Zsófia, Gyurka Zsolt, Ignác Zoltán, Kovács József, Piller András, Selmeczi Dániel, Zelenák József. A horvát hatóságok részéről Ante Plančić, Dražen Gorički, Kruno Zubčić. A szervezésben a Honvédség részéről jelentős segítséget nyújtott: Holló József Ferenc altábornagy, a HM Hadtörténeti Intézet és Múzeum főigazgatója, Hajdú Gábor ezredes, a MH 1. Tűzszerész és Hadihajós Zászlóalj parancsnoka, továbbá Antal László alezredes.

Az expedíció során merülési célra a 2008. október 1-4. közötti 4 nap állt rendelkezésre.

2008. szeptember 30-án, kedden a kutatásban részt vevők leutaztak a tengerpartra.

2008. október 1., szerdán, az első merülési napon a búvárok kibójázták a hajótestet és elhelyezték a roncsra a Honvédelmi Minisztérium emléktábláját.

2008. október 2., csütörtökön, a második merülési napon került sor a felszínen tartott osztrák-magyar-horvát nemzetközi megemlékezésre, illetve az emlékműre szánt bronzkoszorú ünnepélyes átadására és az emlékművön való elhelyezésére.

A tulajdonképpeni tudományos kutatásra tehát a 2008. október 3-4 közötti maradék 2 nap (péntek és szombat), szükség esetén (viharnapként) október 5-e délelőtt állt rendelkezésre. Sajnos az időjárási viszonyok a hét második felében jelentősen és tartósan megváltoztak. A hullámok magassága kezdetben nem haladta meg a 0,5-1 métert. Pénteken viszont egész nap változó irányú erős szél fújt és estére 2 méteres hullámok alakultak ki. Az időjárás-előrejelzés másnapra erős bórát jósolt. Szombat reggel viharos tenger, erős szél és 4 méteres hullámok alakultak ki, az addig sima láthatárt mindenütt hullámok fodrozták, a nyílt tengeren pedig nagy kiterjedésű esős zónákat és egy trombát lehetett látni. A kifutásról le kellett mondani. Amikor az egész napos várakozás után sem lett kedvezőbb a helyzet, nyilvánvalóvá vált, hogy a vasárnapra tervezett tartalék-napon sem lehetséges kifutni a nyílt tengerre: a fémminta-vételről, sőt még a kihelyezett bóják beszedéséről is le kellett mondani. Ezzel az expedíció véget ért.

2008. október 3., péntek ennek ellenére hasznosan telt. Az alábbi eredményeket sikerült elérni:

- A lékesedések pontos felmérése (minthogy a jelenlévő horvát partnerek felhívták a figyelmet arra, hogy az 1998-as felmérés alapján készült rajzok nem pontosak).
- A hajótesten látható négy lék eredetének magyarázatára kialakított horvát és magyar elméletek megvitatása és a két fél birtokában lévő információk egyeztetésével a valószínű süllyedési folyamat rekonstrukciója.
- A hajótest általános állapotának felmérése az állagromlás leglátványosabb jeleinek számbavételével és egyes korábban elvégzett felmérések megismétlésével (az állapotváltozás mérésében).

A VÍZ ÚTJA A HAJÓTESTBEN

A *Szent István* elsüllyedésével kapcsolatos viták elsősorban a kazánházak közötti válaszfalra koncentráltak és kész tényként kezelték, hogy a hajó a két kazánház egyidejű elárasztása miatt süllyedt el. Azt azonban senki sem vizsgálta, hogy hogyan jutott el a víz a kazánházakig. A folyamat rekonstruálásához a hasonló robbanás miatt elsüllyedt *Viribus Unitis* roncsainak a '20-as években elvégzett felmérését használtuk fel.

A külső burkolat átszakadt, megsérültek a hossztartók, víz került a kettős oldalba valamint az oldalfal és a torpedóválaszfal közé.

A külső héjtól csak 2,5 m-re beépített torpedóválaszfal is átszakadt, víz jutott az alsó szénraktárba és talán a löszerraktárba.

A páncélfedélzet vízszint alá ereszkedő szélé lefelé behajlott, így a felső szénraktárba is betört a víz. A csaknem teli raktárak elárasztási tényezője hirtelen tartós dőlést okozott.

Az egyoldalú nyomás miatt erősödő szivárgás indult több helyiségben.

A lékesedések pontos felmérése:

A felmérést egy erre a célra készített, kalibrált mérőrúd felhasználásával az expedíció három bűvára – Gyurka Zsolt, Ignác Zoltán, Kovács József – végezte és a felmérést fényképekkel dokumentálta. A felmérés eredménye a helyszínen elkészített felvételek elemzését (a kalibrált mérőrúd adatainak felhasználásával a léksort ábrázoló új rajz elkészítését) követően ismerhető meg.

A letört hajóorr teljes körű felmérését Ante Plančić mérnök bűvár készítette el még 2005. július 5-én és felmérésének eredményeit a rendelkezésünkre bocsátotta. A magyar fél a szívesség viszonzására vállalta, hogy az átadott vázlatrajzot kiserkesztett formában feldolgozza és a horvát félnek átadja.

A hajótesten látható négy lék eredetének magyarázata:

Az 1995-1997 közötti magyar-horvát expedíciók egyik nagy felfedezése volt, hogy a hajótest oldalán a bűvárok nemcsak a korabeli beszámolókból említett két nagy, kétségkívül torpedó okozta sérülést találták meg, de további két ismeretlen eredetű sérülést is azonosítottak. A lékek keletkezési körülményeinek tisztázása, a további két sérülés eredetének azonosítása, azóta minden expedíció céljai között szerepelt, ám ismereteink szerint egyik sem boldogult a feladattal. A kérdés lényegében a következő: a két ismeretlen eredetű sérülés is a többivel együtt a támadáskor, vagy később, a süllyedés folyamán mechanikai hatásra került a hajóra?

A kérdés eldöntését segítette a Dr. Balogh Tamás által 2003-ban kidolgozott mechanikai elmélet, amelyet Dr. Balogh Tamás, valamint Ante Plančić és Krno Zubčić a helyszínen egyeztetett.

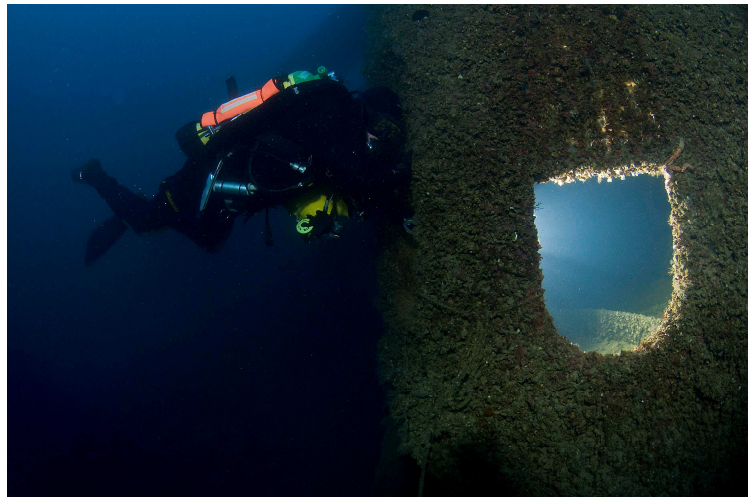
A hajótest általános állapotának felmérése:

A „*Szent István*” csatahajó állapota szemmel láthatóan romlik. Bár a fémminta-vételt nem sikerült elvégezni, a vizuális elemzés eredményeképpen sikerült képet alkotni az állagromlás mértékéről:

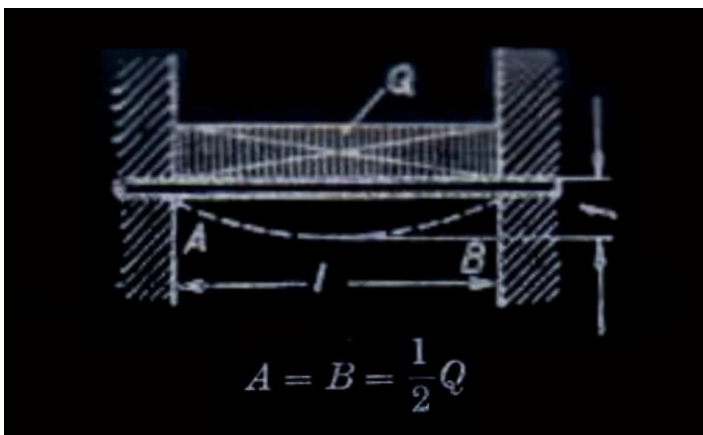
- A felfordult és kismértékben a bal oldala felé megdőlt helyzetű roncs változik: bal oldala süllyed, magassága csökken.
- A hajótest 1995-1997 közötti magyar-horvát expedíciók által elvégzett felmérése során a hajóroncs jobb oldali kormánylapátja a felszíntől mért 48 méteres mélységben volt. Ehhez képest ma ugyanazon a ponton 49,7 méter a felszíntől mért mélység, vagyis a hajótest 1,7 méterrel alacsonyabb. Az admirálsi szalon terasza – a hajótest legvége – amely eredetileg több mint 2 méteres magasságban volt a tengerfenék fölött, ma 1,8 méteres magasságban van a tengerfenéktől mérve.
- A hajótest mindkét oldalán az oldalsó páncélöv alsó (a roncson felső) szélé mentén a hajótest 16 mm-es burkolata jelentősen deformálódott: az orrtól a tatig összefüggő hosszú horpadás húzódik végig a roncsra. A horpadás olyan mély, hogy abban egy bűvár a technikai felszereléssel együtt kényelmesen elfér. A felmérést végző bűvárok gyakorlatilag a horpadásban – azt követve – úsztak végig a hajótest mentén.
- A horpadás a letört orr-rész mindkét oldalán is megfigyelhető. Az orr-rész bal (a roncsra jobb) oldalán a horpadás nagyobb: a héjazat egy nagy, 4 méteres darabon megnyílt és láthatóvá vált az orr-torpedóvető készülék, az odakészített 2 db

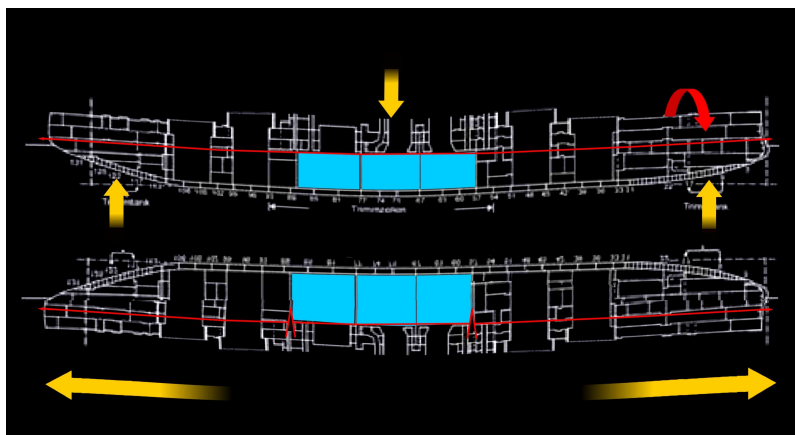
A nagy horpadás eleje a hajóorr bal oldalán (Danijel Frka felvétele).

Az admirális szalon ablaka (Selmeczi Dániel felvétele).

A négy lék közül a két szélsőt okozó hatás (a lehajlás) elmélete.

A lehajlás hatása a „Szent István” testére az átfordulás előtt és után.

A merülés és kutatás mellett egyeztetésekre is sor került:

- A magyar fél nevében Dr. Balogh Tamás tájékoztatta Kruno Zubčić-ot arról, hogy a Hadtörténelmi Intézet és Múzeum az első világháborúról szóló állandó kiállításában haditengerészeti szekció kialakítását tervezi, amely a „Szent István” csatahajóról is megemlékezik, egyúttal jelezte, hogy amennyiben a horvát fél részéről ez elfogadható, akkor kezdeményezi a horvát Víz alatti Régészeti Hivatal zadari munkatársai, valamint Danijel Frka és Zeljko Prsa urak meghívását a kiállításon való részvételre, annak érdekében, hogy a hajóról készített fénykép- és filmfelvételeiket, illetve hajómodelljüket a kiállításon bemutassák. Kruno Zubčić további tájékoztatást kért a tervezett rendezvényről és kérte, hogy egyeztessenek az esetleges együttműködés feltételeiről.
- Dr. Balogh Tamás és Kruno Zubčić arról is egyeztetett, hogy a jövőben – a roncs fokozódó állagromlása miatt a lehető leghamarabb – szükséges lenne széleskörű nemzetközi együttműködés kialakítása a roncs teljes felmérése érdekében. Így a roncs kutatásában egyébként is részt venni kívánó búvárcsoportok egyesíthetnék erőforrásaikat, és együtt elvégezhetik mindazt, amire külön-külön nem lennének képesek. Az együttműködés érdekében a magyar és a horvát fél vállalta, hogy megteszik az első tájékoztató lépéseket egymás illetékes hatóságainál.

Az expedíció értékelése:

Kitűzött céljaink közül a metallurgiai vizsgálatához szükséges fémminta-vételt, a roncsmező SONAR segítségével történő de-

tektálását és a hajótest ROV segítségével történő filmre vételét nem sikerült elérni: A SONAR-t egy másik búvárexpedíció használta, csere-készüléket pedig nem sikerült beszerezni. A horvát hatóságok által biztosított ROV pedig az egyik elektromos alkatrész meghibásodása miatt a helyszínen használhatatlanná vált. A fémminta-vételt pedig a viharossá váló időjárás akadályozta meg (a jelentősen megromlott időjárás miatt az expedíció az erre a feladatra szánt utolsó napot nem tölthette a nyílt tengeren).

Az expedíció többi célja – a helyszíni felmérésnek és a résztvevő horvát szakemberek segítő közreműködésének köszönhetően – megvalósult: a csatahajó oldalán található négy sérülés eredetének tisztázása, a lékek süllyedésben betöltött szerepének azonosítása, a süllyedés folyamatának rekonstruálása. Ennek során a felek kölcsönösen részletes tájékoztatást adtak egymásnak eddigi eredményeikről, a tapasztalatok fényében felülvizsgálták korábban kialakított álláspontjukat, valamint javaslatot tettek a további együttműködésre.

A roncsra sikerült elhelyezni a Honvédelmi Minisztérium emlékművét, és, ami a legfontosabb: az expedíció balesetmentes volt, s a horvát féllel jó szakmai együttműködést, őszinte, nyílt baráti légkört sikerült kialakítani, ami a folytatás alapfeltétele. Különösen fontos, hogy – a hajótest gyors és a közeljövőben várhatóan felgyorsuló, szemmel látható állagromlása miatt – a felek egyetértettek a roncs kutatására irányuló közös munka mielőbbi folytatásában és rendszeressé tételében, illetve, hogy a kutatáshoz szükséges anyagi források bővítése érdekében szükségesnek tartották szélesebb nemzetközi összefogás kialakítását (nemzetközi expedíció megszervezését). Ehhez várjuk mi is az érdeklődők segítségét.

TENEGRÉSZEINK JAPÁNI HADIFOGSÁGA

1914-ben a csingtaoi német gyarmat védelmében harcolt az idén kilencven éve megszűnt egykori osztrák-magyar haditengerészet egyik hadihajója, az S.M.S. „Kaiserin Elisabeth” cirkáló. Csingtao eleste és a cirkáló elsüllyedése után a hajó legénységét Japánba vitték, ahol több hadifogolytáborban nyertek elhelyezést. 2008. november 17-22 között hivatalos látogatáson Japánban járt Dr. Balogh Tamás, a TIT HTK elnöke és felkereste az egyik ideiglenes fogolytábort, a Honganji templomot a tokiói Aszakusza városrészben.

A csingtaoi ostromban több mint 4.600 német és osztrák-magyar katona és tengerész esett hadifogságba. Először ideiglenes gyűjtőtáborokba vitték, később onnan szállították más táborokba őket. A japán szigetek, Honshu, Kyushu és Shikoku területén összesen 20 tábor működött. Az osztrák-magyar hivatalos források arról számolnak be, hogy az 1914. évben 308 osztrák-magyar állampolgárságú katonai személy került japán hadifogságba. Az osztrák-magyar csoport nagyobb része (kb. 250 ember) Pauspertl von Drachenthal korvettkapitány, Fröhlich Oszkár fregattadnagy és Hinner főgépezés vezetése alatt a Himeji táborban került elhelyezésre. 44 fő V. von Klobucar sorhajóadnaggal, a Kumamotuból érkezett von Riedelstein főhadnaggal és hét matrózzal Shizuokába, Baierle fregattadnagy öt emberrel pedig Osakába került. Makoviz Richárdot, a „Kaiserin Elisabeth” cirkáló parancsnokát Fukuokába vitték, ahol Csingtau korábbi német főparancsnokával Meyer-Waldeck kapitánnyal együtt helyezték el.

Mindent egybevéve a japánok az összesen 20 tábor közül több mint 10-ben helyeztek el osztrák-magyar katonákat, kezdetben – egyéb lehetőség hiányában – jellemzően templomokban, ami manapság megkönnyíti a táborok felderítését. Himejiben a Myokoguji templom a tiszték, a Shemba-Hontokuji templom pedig a német, a Keifukuji templom meg az osztrák-magyar legénység szállása lett.

A táborparancsnok feladatait Noguchi tábornok látta el. Adalbert von Kuhn sorhajóadnagy így emlékezett az ott töltött napokra: *„Új hazánkban árgus pillantások kísérték minden lépésünket. Templomunk egy kis kertben volt és nappal igen festői látványt nyújtott. Igen ám, de 10 hónapot töltöttünk ott bezárva! Havonta egyszer a japánok úgynevezett sétát engedélyeztek: Kettes oszlopban kellett masírozni, miközben úgy mutogattak bennünket a Himeji utcagyerekeknek, mint az állatkerti vadakat...”*

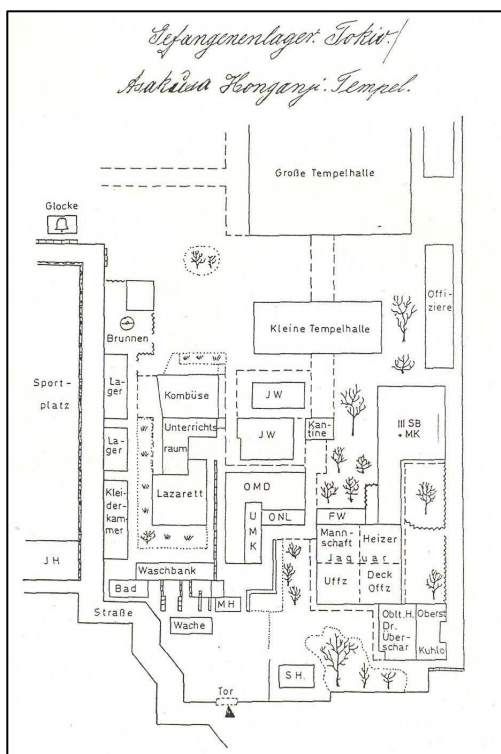
A foglyokhoz a hazuról érkező pénz- és könyvküldeményeket beengedték. A leveleket viszont cenzúrázták, ami a nem németajkú k.u.k. foglyokat komolyan érintette, minthogy a japánok csak azt a postát és csak azokat az újságokat engedték át, amelyeket képesek voltak elolvasni. A lengyel, cseh vagy magyar nyelvű leveleket viszont nem tudták átnézni, ezért megtiltották a kézbesítésüket. Ennek következtében a foglyok egy jelentős része csaknem egy évig teljesen el volt zárva az otthoni hírektől. A japánok egyébként sem voltak jó vélemény-

nyel az osztrákokról, mivel a bécsi U-Boot-parancsnok, Robert Teufl von Fernland 1917. június 11-én a Jón-tengeren (a Cerigotto-csatornában) megtorpedózta az 1915-ben szolgálatba állított „Sakaki” rombolót. A japán hajó parancsnoka és 50 fő legénysége életét veszítette, a hajóroncsot azonban sikerült Pireus kikötőjébe vontatni.

A Monarchia összeomlása után a hadifoglyokat nemzetiségi csoportokra osztották. A (dalmáciai és isztriai) „olaszok” kisebb csoportjai azonban már 1916-ban elkülönültek. Mások pedig a bandói mintatábor gyakorlata alapján követelni kezdték a nemzetiségi alapú elkülönítést. Osztrák szempontból 1916 a „dezertőrök” éve: Csak a német és a magyar foglyok tartottak ki egymás mellett minden panasz nélkül. 1919 derekán már a csehek, a szlovákok, a lengyelek, az olaszok és az úgynevezett dél-szlávok is kiváltak. Már csak a „Birodalmi németek” és az „Igaz magyarok” maradtak, 1919 végén Karácsonykor már az összes csoport külön ünnepelt. Néhány műszaki végzettségű osztrák kiemelt beosztást kapott Japán és holland vállalatoknál (Holland-Indiában). A magyar tengerészek – a németekkel együtt – 1920. február 29-én érkeztek Japán szállítógőzösön Wilhelmshavenbe (a foglyok kisebb része vonaton, illetve gyalogosan Szibérián keresztül), ahonnan március 6-án kerültek hazai leszerelő helyükre, Csótra. Innen 8-án bocsátották őket haza.

A legénység legnagyobb létszámú csoportja a Himeji közelében fekvő Aonogahara (ma: Ono) helységben működő hadifogolytáborba került, amelynek maradványait – egyes barakképületeket – 2002 júniusában azonosították a kobei egyetem kutatói. A japán kutatók 2008. szeptember-október folyamán Bécsben jártak, hogy a táborlakók életével kapcsolatos dokumentumok után kutassanak a Staatsarchiv/Kriegsarchiv-ban. Sajnos Magyarországra nem jutottak el, pedig a tábor mintegy 500 osztrák-magyar lakója közül 56 személy magyar nemzetiségű volt. Az ő emlékeik egy része a TIT HTK számára rendelkezésre áll, illetve beszerezhető. Erre tekintettel a TIT HTK célja, hogy – a magyar nagykövetség és a Magyar-Japán Baráti Társaság segítségével – a magyar kutatók is bekapcsolódhassanak az 1914-1920 között Japánban létesített hadifogolytáborok magyar nemzetiségű lakóinak életére, mindennapjaira vonatkozó emlékek, dokumentumok kutatásába. Az erre vonatkozó munkát a TIT HTK ismeretterjesztő tevékenységével – előadások, kiadványok készítésével – is támogatná; egyeztetett Bohár Ernő nagykövet úr és Dr. Balogh Tamás 2008. november 19-i személyes találkozásójukon.

A tokiói Honganji templom és kolostor szintén a tiszték elhelyezésére szolgált az állandó hadifogolytáborok felépítéséig. A korabeli vázlat szerinti kolostor-kerületet azóta lebontották, ám a központi templomcsarnok áll és megtekinthető.

A hasonló érdeklődésű hajózástörténeti szervezetek együttműködésére több szép példát kínált a 2008. esztendő. Ennek egyik kedves eseménye volt az a meghívás, amelyet a Magyar Hajózásiért Egyesület vezetésétől kaptunk decemberben a „Gróf Széchenyi” lapátkerékes természeteszörsön rendezett évszázó vacsorán való részvételre és előadás megtartására.

A házigazda Jáky Gábor elnök úr szép ajándékkal – egyesületük tagjai által készített művészi fotókkal illusztrált falinaptárral – kedveskedett a meghívottaknak (a naptárból térítésmentesen elektronikus másolat – szkennelt példány – rendelhető Dr. Balogh Tamás elnöknek). Egyúttal felajánlotta az együttműködés lehetőségét honlapjuk korszerűsítésében és a TIT HTK számára tárhely biztosításában.

A Klub több felkérést kapott a Közlekedési Múzeumtól – illetve most már új nevén: Integrált Műszaki és Közlekedési Múzeumtól – arra, hogy 2009-re tervezett kiállításaihoz modelleket biztosítson.

- Elsőként 2009. január 17-én esedékes egy tárlat berendezése az év legsikeresebb (zsúrizott) modellező, makettező munkáiból. A Makett Gála január 22-én délelőtt 11:00 órakor nyílik a múzeum Erzsébet termében.
- Majd 2009. áprilisában a dunai kereskedelmi- és hadihajózást bemutató időszaki kiállítás hadihajós részlegéhez kapcsolódóan kaptunk felkérést.

Az elnökség ezúton felhívja a tagokat, hogy, akinek kiállítási célra rendelkezésre bocsátható modellje, makettje van elsősorban a második világháborút követő dunai hadihajózási témakörében, az sejtse a Múzeum törekvéseit. A modellek méltányos és a modellezők érdekeit szem előtt tartó kölcsönzési rendjének megállapításához a vezetőség ingyenes tanácsadást biztosít a tagoknak (szerződés véleményezése, stb.).

Bánsági Andor, a Császári és Királyi Haditengerészet Egyesület elnöke azzal a felhívással fordult Klubunk elnökségéhez, hogy az Egyesület birtokában lévő cs. és kir. haditengerészeti képeslapok értékesítésében közreműködjön. Az egyesület 187 darab eredeti, az 1910-es években (zömmel 1912-ben) készült egyedi fotográfiát (nem a hagyományos kereskedelmi forgalomban értékesített képeslapot) kíván értékesíteni. A fotográfiák csatahajókat („Viribus Unitis”-osztály, „Radetzky-osztály”, „Erzherzog”-osztály, „Mars”), cirkálókat („Sankt Georg”, „Admiral Spaun”), rombolókat („Tátra” -osztály, „Huszár”-osztály), torpedójárműveket („Zara”-osztály, „Trabant”, „Magnet”), tengeralattjárókat, osztrák-magyar vitorlás és gőzüzemű kereskedelmi hajókat, külföldi hadihajókat, valamint kikötői és fedélzeti életképeket ábrázolnak. Az érdeklődők az egyes tételket megtekinthetik az egyesület következő közgyűlésén a „Kossuth” kerékes gőzös fedélzetén 2009. január 17-én 14:00 órai kezdettel, vagy telefonon egyeztetethetnek Bánsági Andor elnökkel (06-30-326-01-32).

Ajánló

Kitűnő barátunk, az isztriai Novigrad városában működő, a cs. és kir. Haditengerészet történetét bemutató nagyszerű GALLERION múzeum alapítója és tulajdonosa, Sergio Gobbo úr „flottája” új egységekkel gyarapodott.

Az Ukrajnából érkezett 1:50 méretarányú modellek a cs. kir. Haditengerészet „Erzherzog Ferdinand Max” nevű páncélos fregattját ábrázolják (jobbra lent), amely az 1866-os lissai ütközetben flottánkat győzelemre vezette. A gyűjteményből természetesen nem hiányozhat a rivális olasz flotta zászlóshajója, a „Ré d'Italia” sem (balra lent), amelyet épp’ az „Erzherzog Ferdinand Max” süllyesztett el a döfőorr alkalmazásával.

A gyűjtemény a haditengerészet fejlesztésének utolsó korszakából a „Viribus Unitis” flottavezérlőmodelljével bővült (jobbra).

